

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ЛІЙЧАСТОГО ПОСУДУ НА ТЕРЕНАХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Культура лійчастого посуду (далі – КЛП) була однією з найпоширеніших культур Європи в період енеоліту. Вона охоплювала місцевість від Рейну на заході до верхів'їв Прип'яті, Західного Бугу і Дністра на сході, доходючи до території сучасної Західної Білорусії. Від південного узбережжя Балтики і Ютландського півострова на півночі – до Чехії на півдні [Гісторыя Беларусі, 2000, с. 44]. Велика територія поширення зумовила те, що науковці поділяють культуру на шість варіантів: східна, північна, західна, баальберська, моравська та південно-східна або малопольська. До південно-східної групи входять пам'ятки із території заходу України, що знаходяться на периферії її поширення. Картографування пам'яток в межах цього регіону дає можливість встановлення контактних смуг між сусідніми синхронними племенами.

Сучасний розвиток археологічної науки вимагає поглибленого аналізу низки питань, пов'язаних із КЛП на території України. Однією із них є історія дослідження пам'яток, оскільки вона майже не висвітлена в історіографії. Наприклад, в останніх узагальнюючих працях з археології зазначається, що в межах Львівської та Волинської областей виявлено всього понад 40 поселень та окремих місцезнаходжень [Винокур, Телегін, 2004, с. 77; Археологія, 2005, с. 128]. Однак ця інформація не відбиває реального стану пам'яток в регіоні.

Метою нашої роботи є характеристика та аналіз розвитку археологічних досліджень КЛП впродовж столітньої історії вивчення на теренах заходу України.

Басейни Верхнього Дністра та Сяну

Пам'ятки КЛП, які знаходяться на теренах Верхнього Дністра, відносяться до південно-східної групи цієї культури. Розташування пам'яток показує приблизні межі поширення культури у південному та східному напрямку і визначає контактну смугу двох великих енеолітичних культур – трипільської та КЛП. Сусідські позиції цих культур породили певні контакти та запозичення.

Вивчення пам'яток КЛП припадає на 20–30-ті роки ХХ ст. [Jazdzewski, 1936, с. 451; Głosik, 1962, s. 168; Пелешин, 1971, с. 231]. Систематичні наукові дослідження в басейні Верхнього Дністра розпочалися у міжвоєнний період. Цьому сприяла діяльність двох кафедр археології у Львівському університеті імені Яна Казимира. Дослідження пам'яток старовини набрали нового змісту [Білас, 2005, с. 64–69]. Зокрема, Т. Сулімський під час розкопок кургану культури шнурової кераміки в ур. Під Могилою біля с. Коропуж (тепер Городоцький р-н Львівської обл.) натрапив на поселення КЛП [Свешніков, 1974, с. 163; 1976, с. 50].

Тривалий час найбільш південно-східною пам'яткою КЛП вважалось поселення поблизу с. Тростянець в ур. Кам'яна гора на лівому березі р. Зубри (Миколаївський р-н Львівської обл.) [Захарук, 1959, с. 58–59]. Це поселення виявлене у 1929 р. А. Новаковським [Głosik, 1962, s. 168]. У другій половині ХХ ст. М. Пелешин проводив повторні обстеження [Пелешин, 1974, с. 119; Герета та ін., 1981, с. 186]. Досліджений пункт належить до височинних пам'яток КЛП, через що неодноразово привертав до себе увагу науковців [Захарук, 1959, с. 58–59; Пелешин, 1974, с. 119; Гавінський, 2009, с. 172].

У 1937 р. Я. Пастернак провів дослідження єдиного відомого на сьогодні кремаційного поховання КЛП на території сучасної України в урочищі Підгора біля м. Терехівлі [Пастернак, 1961, с. 190]. Пам'ятка цікава тим, що кремаційні поховання КЛП дуже рідкісні на всій території її поширення [Локайчук, Охріменко, 2006, с. 239].

Внаслідок розвідкових робіт у 1952 р. І. Свєшніков відкрив на вершині високої гряди поселення біля с. Підгородище (Пустомитівський р-н Львівської обл.) [Герета та ін., 1981, с. 183; Плешишин, 1974, с. 118].

У 1965 р. Л. Крушельницькою під час багаторічних досліджень поселення ранньозалізного віку біля с. Лагодів (Перемишлянський р-н Львівської обл.) знайдені поодинокі фрагменти кераміки КЛП [Крушельницкая, 1968, с. 206–207; Плешишин, 1974, с. 118; Герета та ін., 1981, с. 183].

В середині 1970-х років за участю Інституту суспільних наук АН УРСР (далі ІСН) та Львівського державного університету проведені широкі розвідкові роботи в Миколаївському р-ні Львівської обл. Були відкриті наступні пам'ятки: Гірське I [Мацкевий, Козак, 2009, с. 91], Раделичі VII [Артюх та ін., 1976, с. 262], Криниця I, Рудники I, II, Верен V, Прийма I [Михальчишин, 1998, с. 28]. Остання пам'ятка є печерним комплексом, де виявлений матеріал багатьох давніх епох. Прийма I стаціонарно досліджувалась впродовж 1987–2004 років [Мацкевий, 1993, с. 50–58; 1998, с. 28–29; Мацкевий та ін. 2009, с. 80–101]. Відкриті пункти значно доповнили археологічну карту поширення поселень КЛП, відсунули її крайню межу далі на південь та підтвердили припущення, що населення КЛП перебралось і на правий берег Дністра.

На сьогодні найбільш південно-східними пунктами КЛП є два поселення поблизу с. Которини (Жидачівський р-н Львівської обл.) [Пелешишин, 1999, с. 104], що виявлені під час розвідкових досліджень середньовічних городищ у 1978 р. [Оприск та ін., 1979, с. 379–380]. Згодом дослідження продовжились (1982, 1983, 1995, 1996) [Оприск, 1984, с. 54; Корчинський, 2009, с. 235, 253], але матеріали цих робіт не були опубліковані. Навесні 2009 р. польсько-українська експедиція заклала у цій місцевості два невеликі розвідкові шурфи, один з яких містив типовий матеріал КЛП [Machnik, 2009, s. 292]. Отже, деякі питання про контактні межі енеолітичних культур в басейні Дністра потребують перегляду та уточнення [Захарук, 1959, с. 59–72; Збеневич, 1979, с. 44–45; Мовша, 1985, с. 22–31], однак їх актуальність не втрачена. Згідно останніх публікаціям пограниччя між двома культурами обмежується Свіржем та Гнилою Липою на лівобережжі Дністра та Лімницею і Бистрицею – на правобережжі [Pelisiak, 2008, s. 399].

На Самбірщині у 1996 р. в результаті кількарічних археологічних досліджень спільного українсько-польського наукового проекту з вивчення курганів культури шнурової кераміки на Прикарпатті під час дослідження курганного поховання на північному заході від с. Сіде виявлене поселення КЛП [Machnik та ін., 1997, Цигилик та ін., 1999, с. 191–195; Мацкевий, Козак, 2009, с. 110]. На Дрогобиччині біля с. Биків при аналогічних дослідженнях також виявлений матеріал КЛП [Machnik та ін., 2006, s. 277–282; 2007, s. 311–325; 2009, s. 293]. Пам'ятки біля Бикова та Сіде разом з іншими пунктами відсувають крайню межу поширення культури далі на південь.

Інше багаточислове поселення (Дудин IV), що належить до однієї із найбільш східних пам'яток, і визначає приблизні кордони поширення КЛП у східному напрямку, виявлене у результаті поверхневого обстеження території верхів'я р. Ікви на початку 1990-х років Я. Онищуком [Онищук, 2008, с. 179].

Сьогодні більшість пам'яток КЛП відомі тут завдяки розвідковим роботам. Так, у межиріччі Щирця та Вишні виявлено ряд пунктів КЛП: Ставчани I, II, III; Басівка IV [Гавінський, 2006, с. 261–263]; Довгомостиська VII; Дмитровичі I; Загороди II, III; Кути I, III [Гупало, Булик, 2006, с. 249–250]; Бар I, II, IV; Добряни V, VI, VIII; Милятин III; Путятичі I, II; Довгомостиська XI, XII; Заріччя I; Халупки I, II, IV [Гупало, 2007, с. 379–386]. Проте археологічні розкопки тут не проводились.

Басейн Західного Бугу

Першим широко дослідженим поселенням КЛП у Верхньому Побужжі є пункт біля с. Малі Грибовичі на Чорній Горі (тепер Жовківський р-н Львівської обл.), де дослідження впродовж 1933–1934 років проводив М. Смішко [Захарук, 1955, с. 114; 1957, с. 100; Пелешишин, 1990, с. 35]. Та вперше про цю пам'ятку згадує К. Гадачек ще при обстеженні

городища слов'янського часу. Саме він і звернув увагу на існування іншого культурно-хронологічного горизонту [Гавінський, 2009, с. 172]. Внаслідок розкопок впродовж двох польових сезонів М. Смішко отримав цінні матеріали з вивчення багатьох аспектів життєдіяльності носіїв КЛП у регіоні [Смішко, Пелешин, 1962, с. 28; Пелешин, 1990, с. 35]. У 1985 р. роботи продовжив М. Пелешин [Пелешин, 1985а, с. 3]. На сьогоднішній день Малі Грибовичі є одним з найбільше досліджених поселень КЛП на території України [Гавінський, 2009, с. 172–197].

На міжвоєнний період припадає відкриття ще однієї відомої пам'ятки КЛП у Верхньому Побужжі. Поселення знаходиться на горі Жупан у північно-західній околиці м. Винники, що за 7 км на схід від Львова. За даними А. Шнайдера та А. Чоловського пам'ятка відома ще з кінця XIX ст. [Мацкевий, 2008, с. 89]. Повторно поселення відкрите у 1930-х роках М. Смішком, який його частково і вивчив [Герета та ін., 1981, с. 183–184; Пелешин, 1995б, с. 28]. Подальші дослідження енеолітичного поселення на горі Жупан продовжив у 50-х роках ХХ ст. І. Свешніков. У 1960–1970-х роках роботи тривали під керівництвом М. Пелешина. Проте усі проведені дослідження мали розвідковий характер і не давали відповіді на ряд важливих питань [Пелешин, 1995а, с. 28–29]. У 1985 р. розпочаті широкомасштабні стаціонарні роботи на поселенні. У результаті довготривалих досліджень пам'ятки (до 1998 р.) отримано важливі дані про життя обшин КЛП у Верхньому Побужжі [Пелешин, 1999б, с. 181–182; 2000, с. 25].

Виявлено окремі знахідки (крем'яні сокири) [Конопля, 2008, с. 3] та поселення безпосередньо і у самому м. Львові [Михальчин, 1993, с. 27–28]. Пам'ятка знаходиться на Замковій горі (найвища точка на території парку “Високий замок”) [Jazdzewski, 1936, с. 451]. Вона досліджувалась О. Ратичем при розкопках давньоруського городища (1955–1956). У зв'язку із земляними роботами, які велись тут в кінці XIX ст. культурний шар майже повністю знищений, тому дослідження не дали вагомих результатів [Ратич, 1961 с. 115–127].

Інша пам'ятка, яка знаходиться при в'їзді в м. Винники (ур. Лисівка), відкрита на початку 1950-х років вчителем місцевої середньої школи В. Возницьким [Пелешин, 1994, с. 10–11]. Згодом дослідження території провів науковий співробітник Львівського історичного музею І. Свешніков. Ним було зібрано колекцію артефактів у стінках військових траншей біля південного схилу урочища [Білас, 2008, с. 8–9]. Через декілька років роботи продовжив Винниківський загін Волинської археологічної експедиції ІСН АН УРСР та Львівський державний університет під керівництвом М. Пелешина. Дослідження проводились з метою з'ясування планувальної структури поселення та стану її збереження [Пелешин, 1963, с. 3]. На жаль, результати досліджень не опубліковані [Пелешин, 1995, с. 2]. Свої роботи Винниківський загін археологічної експедиції Львівського університету знову продовжив лише в 1993 р. [Пелешин, 1994, с. 11]. Внаслідок досліджень встановлено, що пам'ятка частково зруйнована військовими окопами та “чорними” археологами. У стінках окопів на південному схилі виявлені скупчення шматків глиняної обмазки, окремі з яких – з відбитками пруття. Також знайдені фрагменти горщиків з характерними потовщеними орнаментованими вінцями, уламки кількох тонкостінних чаш, амфор, крем'яні відщепи [Білас, 2008, с. 10]. В наступному році продовжено археологічні дослідження пам'ятки. Як наслідок, одержано нову інформацію про матеріальну культуру КЛП у регіоні [Пелешин, 1994, с. 15–16]. Зокрема, вперше з'ясовані особливості опалювальних пристроїв (великі глиняні черині відкритого типу із бортиком по краю) населення КЛП у Верхньому Побужжі [Пелешин, 1993, с. 5–6; 1998, с. 45].

Впродовж 1999–2000 років спільна експедиція Львівського національного університету імені Івана Франка та Історико-краєзнавчого музею м. Винник продовжила розкопки на горі Лисівка. Роботи велись на протилежному північно-східному краю гори, що був частково пошкоджений військовими траншеями. Розкрито 40 м² цієї площі, де виявлено вимостку із плиток сірого мергелю та значне скупчення кераміки. Науковці припускають, що це культова споруда – мегаліт [Довгань та ін., 2008, с. 79–92].

Отже, у Верхньому Побужжі відомо декілька важливих пам'яток КЛП (Малі Грибовичі, Львів ("Високий замок", гори Жупан та Лисівка), що знаходяться неподалік від Львова.

Однією з перших відкритих пам'яток КЛП є пункт, що випадково виявлений у 1928 р. поблизу м. Белза. Тут Я. Пастернак відкрив та частково обстежив три поселення [Пастернак, 1961, с. 190]. Але в силу певних історично-політичних причин його робота не була врахована. В радянській літературі була вміщена тільки згадка про те, що в 1930-х роках на території одного з трьох поселень, що розміщене в південно-східній околиці міста на березі р. Солокія (притока Західного Бугу), знайдено посудину та окремі крем'яні вироби КЛП [Герета та ін., 1981, с. 185].

Безпосередні дослідження пам'яток КЛП в басейні Західного Бугу пов'язані насамперед з іменем О. Цинкаловського, який відкрив більше десяти пунктів на Волині: Бискупичі, Изов, Зимне, Лудин, Кречів, Лежниця, Литовеж, Сераховичі, Невір, Вулька Качинська, Пересопниця, Гредьки, Сераховичі [Jazdźewski, 1936, с. 450; Пастернак, 1937, с. 251; Szykalowski, 1961, s. 32–35]. Пам'ятки представлені поселеннями і похованнями. Виявлені окремі скарби крем'яних пластин, що є рідкістю не тільки в КЛП, але й в енеолітичній добі загалом [Кучинко, 2006, с. 15]. Основна частина знахідок з поверхневих розвідок О. Цинкаловського знаходяться у Державному археологічному музеї Варшави, а результати досліджень опубліковані в праці "*Materiały do pradziejów Wolinia i Polesia Wołyńskiego*" [Szykalowski, 1961].

Одним з перших археологічних досліджень О. Цинкаловського були розкопки біля с. Лежниця (ур. Чуб) [Пастернак, 1937, с. 251; Jazdźewski, 1936, с. 450]. Зазначимо, що документація з результатами проведених робіт не збереглась [Jazdowska-Król, 1961, с. 201–213].

Проведені дослідження у міжвоєнний період були несистематичними, а виявлений матеріал представлений в основному випадковими знахідками з розвідкових обстежень. Так, у 1922 р. під час розвідок знайдені фрагменти кераміки КЛП в урочищі Вали (городище) біля с. Грабів на Рівненщині, а біля с. Коростянець – фрагмент великої сокири КЛП із ретушню з одного боку. У наступному році аналогічний матеріал знайдений М. Прушинським під час обстеження дюни біля с. Піща (тепер Любомльського р-ну Волинської обл.) [Охріменко, Склярєнко, 2006, с. 35].

Цікавою знахідкою є скарб крем'яних пластин, виявлений в 1931 р. робітниками під час будівництва дороги поблизу с. Лудин (тепер Володимир-Волинський р-н Волинської обл.) [Конопля, 1998, с. 147]. Інший скарб відомий також з с. Зимне (Володимир-Волинський р-н Волинської обл., ур. Перевіз), де у глиняній мисці КЛП знайдені крем'яні пластини [Szykalowski, 1961, s. 35].

Скарб крем'яних виробів на території Львівщини у 1930 р. знайдено поблизу с. Ільковичі в Сокальському р-ні Львівської обл. [Пелешин, 1971 с. 233]. Він складався приблизно з двадцяти пластин темно-сірого кременю [Конопля, 1998, с. 146].

Наприкінці 1930-х років дослідження на цих теренах проводив Р. Якимович. Ним було відкрите двошарове поселення стжижовської культури та КЛП на дюні біля с. Колки (тепер Дубровицький р-н Рівненської обл.) [Охріменко, Склярєнко, 2006, с. 32–39].

У міжвоєнний період відбувається тільки нагромадження нового матеріалу. Результати робіт у більшості випадків не публікувалися.

Новий етап досліджень розпочався в 1950-х роках. Саме тоді розпочинаються повномасштабні розкопки поселень.

Краще дослідженою пам'яткою є поселення Зимне, що знаходиться на високому березі Західного Бугу. Воно відкрите у 1930-х роках О. Цинкаловським [Пастернак, 1937, с. 251; Jazdźewski, 1936, с. 450]. Дослідник зазначив, що тут, окрім матеріалу слов'янського часу, є неолітичні та енеолітичні культурні горизонти [Szykalowski, 1961, s. 35]. Повторно пам'ятка вивчалась у 1951–1952 роках Володимир-Волинською археологічною експедицією ІСН АН УРСР на чолі з Ю. Захаруком [Захарук, 1955, с. 114; 1957, с. 97–100; 1962, с. 50]. Належно оцінивши її багатошаровий характер та складність досліджень, Ю. Захарук залучив до вивчення ранньослов'янського горизонту В. Ауліха [Ауліх, 1961, с. 128–139; 1972, с. 7]. Результати робіт дали можливість з'ясувати низку сторін із життя енеолітичного населення Волині. Наприклад, Ю. Захарук порушив питання про етнокультурні зв'язки з населенням

трипільської культури [Захарук, 1959, с. 59–72]. У 1960–1964 роках дослідження енеолітичного горизонту проводив М. Пелещишин [Пелещишин, Заставна, 1997, с. 87]. Згодом (уже після смерті автора) вийшла монографія, присвячена зимнівському поселенню [Пелещишин, 2004].

У 1997 р. дослідження на поселенні Зимне проводила українсько-польська експедиція під керівництвом Г. Охріменка, А. Броніцького та А. Закостцельної. Застосування нових методів дослідження дало вагомі результати. На сьогодні пам'ятка в Зимному є опорним пунктом серед поселень КЛП на заході України [Броніцький, 1998, с. 24–28; Bronicki та ін., 1998 s. 12–29; Броніцькі та ін., 2005, с. 217–247]. Проведені дослідження у Зимному є важливими у джерелознавчому плані не лише для вивчення КЛП на теренах заходу України, але й південно-східної групи загалом. Враховуючи широкі обсяги проведених розкопок, матеріали зимнівської пам'ятки дозволяють на якісно новому рівні ставити питання про час заселення, характер матеріальної культури населення КЛП в басейні Західного Бугу.

Під час дослідження у 1950-х роках виявлене поселення КЛП в с. Ромош (Сокальський р-н Львівської обл.) [Пелещишин, 1971, с. 231], що згодом досліджувалось І. Свешніковим та В. Ауліхом [Герета та ін., 1981, с. 186].

Паралельно з дослідженнями поселення біля с. Зимне енеолітичний загін Волинської археологічної експедиції у 1962 р. (керівник М. Пелещишин) провів розвідкові розкопки поселення в урочищі Чуб поблизу с. Лежниця. Результати пошуків підтвердили подібність матеріалів цього поселення до зимнівського [Пелещишин, 1962, с. 18; 1966, с. 146–156].

У цей час В. Баран, В. Ауліх та М. Пелещишин повторно обстежили поселення КЛП в с. Литовеж (Іваничівський р-н Волинської обл.) [Герета та ін., 1981, с. 187–188], де згодом (1979) археологічна експедиція Львівського державного університету провела стаціонарні розкопки. З'ясовано планувально-структурні особливості пам'ятки, а також зібрано значний рухомий матеріал [Пелещишин, 1980, с. 22–23].

Працівники відділу археології ІСН Р. Грибович та Б. Ярошинський у 1972 р. обстежили ур. Замчисько біля с. Тадані Кам'яно-Бузького р-ну Львівської обл. Під час огляду в стінці крутого обриву Замчиська знайдено невелику амфору енеолітичної культури [Грибович, Ярошинський 1973, с. 273]. На основі отриманих результатів вчені висловили думку про існування тут поселення КЛП, перекритого потужними руїнами середньовічного замку.

Навесні 1977 р. Волинсько-Дністровська археологічна експедиція (керівник М. Пелещишин) провела повторне обстеження Замчиська для з'ясування стану збереження, характеру культурного шару енеолітичного часу та виявлення можливостей його подальшого дослідження. Отримавши позитивні результати, експедиція розпочала планомірні археологічні роботи на поселенні (1977) [Пелещишин, 1978, с. 3]. Дослідження поселення наступних років дали цінну джерельну базу для вивчення населення КЛП на території басейну Західного Бугу [Пелещишин, 1980, с. 3]. Проте досі не існує підсумовуючої праці з вивчення пам'ятки. Є лише невеликі щорічні повідомлення про розкопки [Пелещишин, 1978, с. 369–370; 1979, с. 321–322; 1980, с. 298–299].

На 1970–80-ті роки припадає найбільша кількість досліджень пам'яток КЛП. Так, у 1977 р. під час поверхневих пошуків на території Володимир-Волинський р-н Волинської обл. М. Пелещишин відкрив поселення КЛП поблизу с. Амбуків на мисі правого берега р. Західний Буг [Пелещишин, Михальчишин 1978, с. 370]. У 1981 р. повторно обстежена пам'ятка КЛП біля с. Литовеж (ур. Куминка) на правому березі р. Західний Буг [Бучак та ін., 2002, с. 461]. Впродовж експедиційного сезону 1978 р. М. Пелещишин дослідив кілька пунктів вздовж Західного Бугу. Детально вивчені поселення КЛП у північній околиці с. Старий Добротвір (лівий берег Західного Бугу) в ур. Манжурава Гора, де зібрані фрагменти керамічного посуду та крем'яні вироби [Пелещишин, 1979, с. 20].

М. Пелещишин виявив нові поселення в с. Купичволя (Жовківський р-н Львівської обл.) та с. Добрячин (Сокальський р-н Львівської обл.) [Пелещишин, 1981, с. 299]. Тоді ж І. Михальчишин відкрив в околицях м. Великі Мости два поселення КЛП [Пелещишин, 1999а, с. 156–158]. У 1982 р. М. Пелещишин та І. Михальчишин здійснили повторне обстеження поселення Великі Мости II [Пелещишин, 1985, с. 4–9]. Волинсько-Дністрянська археологічна

експедиція (керівник – М. Пелещишин) у 1984 р. провела розкопки пам'ятки, яка знаходиться на правому високому березі р. Рати (ліва притока Західного Бугу). Як наслідок, досліджено два заглиблені житла та декілька господарських ям. На іншому поселенні на східному краю містечка (лівий берег р. Рата) знайдені фрагменти кераміки, пряслиця та крем'яні знаряддя праці. Потрібно зазначити, що пам'ятка практично зруйнована кар'єром. Водночас експедиція відкрила новий пункт у с. Домашів (ур. Бірок) на правому березі р. Солокія. В результаті рятівних робіт виявлено залишки господарської ями та зібрано керамічний матеріал [Пелещишин, Чайка, 1986, с. 289].

У 1977 р. почала працювати археологічна міжфакультетська група “Шельф” науково-дослідницького відділу Львівського державного університету (керівник – В. Артюх), яка проводила розвідкові роботи в Любомльському р-ні Волинської обл. та на берегах Шацьких озер. Археологічну карту регіону збільшилась новими пам'ятками. Серед нововідкритих поселень одне належить до КЛП. Пам'ятка знаходиться на східному березі о. Світязь, на південно-східній окраїні однойменного села [Артюх, 1980, с. 248]. Згодом роботи велись на Західній Волині. Зокрема, проводилися розвідки біля с. Затишся (Любомльський р-н Волинської обл.), що знаходиться у верхів'ї р. Прип'ять. Виявлено багатощарове поселення Затишся III, один з горизонтів якого відноситься до КЛП. Тут розпочато розкопки. Поселення невелике, проте цікаве, оскільки простежуються відмінності у матеріальній культурі на прикладі керамічного посуду [Артюх та ін., 2007, с. 457–473].

У 1979 р. розпочала діяльність експедиція Волинського відділу Товариства охорони пам'яток історії та культури (керівник Г. Охріменко), що провела поверхневі обстеження в басейнах річок Західний Буг та Черногузка (ліва притока Стиру) у Володимир-Волинському, Іваничівському та Луцькому районах Волинської обл. Експедиція відкрила два нових поселення КЛП в с. Гірка Полонка (Луцький р-н) [Охріменко, 1980б, с. 320] та с. Бужанка (Іваничівський р-н) [Бучак та ін., 2002, с. 457].

Експедиція Волинського відділу продовжила дослідження у 1980-х роках [Охріменко, 1980а, с. 100]. Так, поблизу с. Маркостав (Володимир-Волинський р-н Волинської обл.) В. Бучак та Г. Охріменко виявили три пам'ятки КЛП. Краєзнавець П. Заклекта обстежив околиці м. Володимир-Волинський та відкрив декілька поселень [Охріменко, 1980, с. 101], а на південно-східній околиці міста на правому березі р. Луги в ур. Рибальський Острів знайдено розбитий неорнаментований горщик цієї ж культури [Бучак та ін., 2002, с. 460].

В. Бучак та Г. Охріменко відкрили низку поселень КЛП поблизу сіл Черчичі, Бубнів (Володимир-Волинський р-н) та с. Мовники (Іваничівський р-н), що значно збільшило загальну кількість відомих пунктів у регіоні [Бучак та ін., 2002, с. 459].

Досліджені поселення КЛП і в околиці Червонограда, де відкрито два поселення. Перше виявлене І. Михальчишином спільно із М. Пелещишином у 1982 р. в ур. Макарова гора неподалік від с. Добрячин. Стаціонарні роботи проводились тут впродовж 1989–1991 рр. [Пелещишин, 1993, с. 82]. У 1992 р. під час розвідувальних робіт, зумовлених планом розширення забудови західної частини м. Червонограда в ур. Ринок відкрите друге поселення КЛП. На місці розкопок виявлена кремнеобробна майстерня [Пелещишин, 1992, с. 110–111; 1999, с. 161]. Навесні 1996 р. під час земельних робіт в піщаному кар'єрі поблизу міста випадково знайдені мідне тесло-долото та глиняний кухлик, які згодом передані в місцевий краєзнавчий музей. Цю територію обстежили В. Войнаровський, В. Івановський та В. Конопля, які збрали значну кількість кераміки та крем'яних виробів різних археологічних періодів. Згодом проведені шурфування, що дали змогу прослідкувати рештки культурного шару та артефакти, серед яких є кераміка КЛП [Войнаровський та ін., 1999, с. 109].

У 1990-х роках Г. Охріменко виявив два нових поселення біля с. Великі Телковичі Луцького р-ну на правому березі р. Стир та поселення Зимне III на правому березі р. Луги [Пам'ятки культури, 2006, с. 441].

Археологічні дослідження в регіоні проводяться і у другій половині 1990-х років. Зокрема, в 1995 р. В. Конопля відкрив пам'ятки КЛП Стрептів IV (Кам'янка-Бузький р-н Львівської обл.) та Лани I (Перемишлянський р-н Львівської обл.), а також зібрав численний

крем'яний матеріал (ретушовані відщепи, кінцеві скребки та трапецієподібна шліфувана сокира) [Конопля, 1996, с. 22].

Триває дослідження пам'яток КЛП і в Жовківському р-ні Львівської обл. Розвідковими роботами тут виявлені такі нові поселення: Гряда I, Сулимів VII та Стронятин I [Конопля та ін., 1999а, с. 155–160]. На поселенні Стронятин I зібрано численний матеріал. У зрізах стінок кар'єру зафіксовані сліди від частково знищених заглиблених об'єктів [Конопля, Стеблій, 2008, с. 110–145]. Також відкрито низку пам'яток у Кам'яно-Бузькому районі: Кукезів III, IV та Вислобоки III, зібрано керамічний та крем'яний матеріал [Конопля та ін., 1999а, с. 165–166].

У 2004 р. виявлений могильник КЛП біля с. Бубнів (Володимир-Волинський р-н) в ур. Курган на мисі, що примикає до лівого берега р. Луга. Місцевий житель В. Бучак помітив залишки кісток та черепи, що потрапили на поверхню внаслідок глибокої оранки. Працівниками Волинського краєзнавчого музею встановлена наявність ґрунтових поховань, що належать КЛП. З'ясовано також, що могло бути більше десяти поховань. Всі вони орієнтовані головами на захід, випростані горілиць, руки складені на грудях [Охріменко та ін., 2006а, с. 165–166].

Підсумовуючи зазначимо, що вивчення КЛП на території басейну Західного Бугу розпочалось наприкінці XIX ст. Далі у 20–30-х роках XX ст. розвідками відомого археолога О. Цинкаловського відкрито кілька важливих пунктів цієї культури. Це такі відомі поселення, як Бискупичі, Ізов, Зимне, Лудин, Кречів, Лежниця, Литовеж, Сераховичі, Невір, Вулька Качинська та ін. Вивченням поселень КЛП займалися також Я. Пастернак, Є. Глосік, М. Прушинський, Л. Пулковський та ін. Стаціонарних повноцінних досліджень у міжвоєнний період не велося (виняток становлять дослідження М. Смішка у 1933–1934 роках на поселенні поблизу с. Малі Грибовичі).

Ситуація змінюється після Другої світової війни. В цей час розпочинається вивчення таких пам'яток як Зимне і Тадань. Значний внесок у дослідження поселень зробили Ю. Захарук та М. Пелещишин. Зокрема, останньому належать дослідження таких важливих пунктів КЛП: поселення на горах Лисівка та Жупан поблизу Львова, біля Червонограда, Великих Мостів та низки інших.

Впродовж останніх двадцяти років вивченням пам'яток КЛП в регіоні займаються В. Конопля та Г. Охріменко. Вчені відкрили багато поселень в Грядовому Побужжі та інших мікрорегіонах басейну Західного Бугу.

Загалом на території Західної України відомо тепер більше ста поселень, один могильник, декілька скарбів речей та окремих поховань населення КЛП.

Зазначимо, що у межах регіону пам'ятки дослідженні не рівномірно. Краще вивчений басейн Західного Бугу. Тут проводились багаторічні археологічні дослідження, завдяки яким з'ясовано низку питань, пов'язаних із топографією поселень, веденням господарства, матеріальною та духовною культурою носіїв КЛП. Отримано лише одну абсолютну дату, що стосується поселення поблизу Зимного.

Інакша ситуація в басейні Верхнього Дністра. Тут пам'ятки КЛП відкриті у більшості випадків внаслідок археологічних обстежень та досліджень поселень пізніших епох. Сьогодні тут немає досліджених пам'яток, що можна віднести до еталонних. Неможливо визначити характер матеріальної та духовної культури, стан заселення та хронологію КЛП у регіоні. Помітно, пам'ятки не відбивають реальної картини заселення. Якщо, наприклад, донедавна поселень КЛП в басейні Вишні не були відомі, то завдяки проведеним обстеженням останнього десятиліття картина якісно змінилась.

Що стосується “прямих” дослідників, то варто зазначити, що впродовж практично всієї історії дослідження пам'яток КЛП спеціалізовано займався тільки М. Пелещишин. Саме йому належить більша половина проведених досліджень. Сьогодні вузькогалузевим вивченням пам'яток КЛП починає займатися А. Гавінський, що з часом покращить ситуацію у вивченні пам'яток старовини енеолітичної доби у регіоні.

Фото 11 (вклейка). Умовні позначення:

Пам'ятки культури лійчастого посуду на заході України. Львівська область: 1 Винники (гора Жупан); 2 Винники (Гора Лисівка); 3 Малі Грибовичі; 4 Львів; 5 Вислобоки III; 6 Вислобоки IV; 7 Кукезів III; 8 Кукезів IV; 9 Кукезів; 10 Стрепетів IV; 11 Тадані; 12 Старий Добротвір; 13 Павлів; 14 Сулимів VII; 15 Стронятин I; 16 Купичволя; 17 Любеля; 18 Гряда I; 19 Кам'янка; 20 Потелич; 21–23 Белз; 24–25 Великі Мости; 26 Червоноград; 27 Добрячин; 28 Жвирка; 29 Ромош; 30 Ільковичі; 31 Свितязів; 32 Домашів; 33 Ниновичі (Дружелюбівка); 34 Ставчани I; 35 Ставчани II; 36 Ставчани IV; 37 Басівка IV; 38 Бар I; 39 Бар III; 40 Бар IV; 41 Милятин III; 42 Путятичі I; 43 Путятичі III; 44 Добряни V; 45 Добряни VI; 46 Добряни VIII; 47 Керниця; 48 Коропуж; 49 Довгомостиська VII; 50 Довгомостиська XI; 51 Довгомостиська XII; 52 Кути I; 53 Кути III; 54 Загороди I; 55 Загороди II; 56 Загороди III; 57 Заріччя I; 58 Сіде; 59 Биків; 60 Тростянець; 61 Гірське I; 62 Раделичі VII; 63 Рудники I; 64 Рудники II; 65 Криниця I; 66 Більче II; 67 Верен V; 68 Прийма I; 69 Жидачів I; 70 Отиневичі; 71–72 Которини; 73 Лагодів III; 74 Лани I; 75 Дудин IV. Волинська область: 76 Литовеж I; 77 Литовеж II; 78 Литовеж III; 79 Мовники; 80–81 Кречів; 82 Бужанка; 83 Лежниця; 84 Лудин; 85 Ізов; 86 Устилуг; 87 Черчичі; 88–90 Зимне; 91 Володимир-Волинський; 92 Амбуків; 93 Чорників; 94 Шистів; 95 Турівка; 96 Рокитниця; 97 Бубнів; 98 Маркостав; 99 Сільце; 100 Бережанка (Біскупичі); 101 Сереховичі; 102 Гредьки; 103 Вербичне; 104 Свितязь; 105 Піща; 106 Пульмо; 107 Затишшя; 108 Положеве; 109–110 Невір; 111 Щитинська Воля; 112 Качин; 113 Луцьк; 114 Гірка Полонка; 115 Великі Телковичі. Тернопільська область: Тереховля.

ЛІТЕРАТУРА

Артюх В.

1980 Разведки на Шацких озерах // АО 1979 года. – Москва. – С. 248–249.

Артюх В., Гаврилюк І., Охріменко Г.

2007 Пам'ятка культури лійчастого посуду Затишшя // Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк. – С. 457–473.

Артюх В., Конопля В., Мацкевой Л., Поцелуйко Н.

1977 Обследование на территории Львова и Львовской области // АО 1976 года. – Москва. – С. 262–263.

Археологія...

2005 Археологія України: Курс лекцій / За ред. Л. Залізняка. – Київ. – 504 с.

Ауліх В.

1961 Матеріали з верхнього горизонту біля с. Зимне, Волинської області // МДАПВ. – Київ – Вип. 3. – С. 128–139.

1972 Зимнівське городище – слов'янська пам'ятка VI–VIII ст. н.е. в Західній Волині. – Київ. – 124 с.

Білас Н.

2005 Археологічна наука в Львівському університеті (XIX – 30-ті роки XX ст.) // АДЛУ. – Вип. 8. – Львів. С. 46–114.

2008 Дописемна історія Львова // Наукові студії: Збірник наукових праць / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Винники. – С. 3–24.

Броніцький А.

1998 Зимне, Володимир-Волинський район – височинне неолітичне поселення (верифікаційно-зондажне дослідження, 1997 р.) // Трипільське поселення Кошилівці–Обоз (до 120-річчя відкриття). – Заліщики. – С. 24–28.

Броніцькі А., Кадров С., Закошьцельна А.

2005 До питання про хронологічне співвідношення пізньої фази люблінсько-волинської культури та культури лійчастого посуду у світлі останніх досліджень в Зимному // МДАПВ. – Львів. – Вип. 9. – С. 217–247.

Бучак В., Заклепта П., Охріменко Г.

2002 Нові пам'ятки культури лійчастого посуду на Волинському Побужжі та Поліссі // Записки НТШ. Праці археологічної комісії. – Львів. – Т. ССXLIV. – С. 453–467.

Винокур І., Телегін Д.

2004 Археологія України. – Тернопіль. – 480 с.

Войнаровський В., Івановський В., Коноля В.

1999 Багатошарове поселення Червоноград VII // Львівський археологічний вісник. – Львів. – Вип. I. – С. 109–120.

Гавінський А.

2006 Археологічні розвідки у верхів'ях рік Ставчанки, Старої та Щирця // МДАПВ. – Львів. – Вип. 10. – С. 259–266.

2009 Поселення культури лійчастого посуду в Малих Грибовичах // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 172–197.

Герета І., Грибович Р., Мацкевой Л., Пелецишин М., Потушняк М., Савич В., Свєшніков І., Черниш О.

1981 Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. – Київ. – 310 с.

Грибович Р., Ярошинський Б.

1973 Археологические разведки в Прикарпатье и на Волини // АО 1972 года. – Москва. – С. 273–274.

Гісторыя Беларусі

2000 Гісторыя Беларусі. Старожытная Беларусь. Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. – Мінськ. – Т. 1. – 458 с.

Гупало В.

2007 Розвідкові роботи в межиріччі Вишні і Ракова на Прикарпатті // МДАПВ. – Львів. – Вип. 11. – С. 379–386.

Гупало В., Булик Н.

2006 Розвідкові роботи в басейні р. Вишні // МДАПВ. – Львів. – Вип. 10. – С. 247–251.

Довгань П., Коноля В., Милян Т.

2008 Поселення Винники-Лисівка в світлі нових досліджень // Наукові студії: Збірник наукових праць / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Винники. – С. 79–103.

Захарук Ю.

1955 Поселения энеолитического времени в с. Зимно, Вольнской области // КСИА АН УССР. – Вип. 4. – С. 114–115.

1957 Поселения культуры воронковидных сосудов на Волини // КСИИМК. – Москва. – Вип. 67. – С. 97–100.

1959 До питання про співвідношення і зв'язки між культурою лійчастого посуду та трипільською культурою // МДАПВ. – Київ. – Вип. 2. – С. 59–72.

1962 Вопросы хронологии культур энеолита и ранней бронзы Прикарпатья и Волини // КСИА АН УССР. – Вип. 12. – С. 48–52.

Збенович В.

1976 Позднее Триполье и его связь с культурами Прикарпатья и Малопольши // Acta archaeologica Carpathica. – Т. XVI. – С. 21–58.

Коноля В.

1996 Розкопки в басейні Західного Бугу // Археологічні дослідження на Львівщині у 1995 р. – Львів. – С. 21–22.

1998 Скарби крем'яних пластин з Ількович і Шистіва // Волино-подільські археологічні студії. – Львів. – Т. I. – С. 146–159.

2008 Кременеві сокири періоду енеоліту з території Львова // Наукові записки / Львівський історичний музей. – Львів. – Вип. 12. – С. 3–7.

Коноля В., Довгань П., Чайка Р.

1999 Розвідкові роботи у Жовківському районі // Львівський археологічний вісник. – Львів. – Вип. 1. – С. 154–164.

Коноля В., Милян Т., Осаульчук О.

1999 Археологічні обстеження в басейні р. Думни // Львівський археологічний вісник. – Львів. – Вип. 1. – С. 165–169.

Конопля В., Стеблій Н.

- 2008 Археологічні пам'ятки села Стронятин // Наукові студії: Збірник наукових праць / Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Винники. – С. 110–145.

Корчинський О.

- 2009 Середньовічні городища на околицях сіл Которини, Старе Село, Цвітова // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 234–254.

Кучинко М.

- 2006 Олександр Цинкаловський – видатний дослідник археології Волині // Нариси культури давньої Волині. – Луцьк. – С. 12–31.

Локайчук С., Охріменко Г.

- 2006 До питання про мистецтво і духовну культуру неолітичного та енеолітичного населення Волині // Нариси культури давньої Волині. – Луцьк. – С. 236–258.

Мацкевой Л.

- 1993 Дослідження в печерному комплексі Прийма I // *Studia archaeologica*. – Львів. – С. 50–58.
1998 Питання найдавнішого заселення Миколаївщини // Миколаївщина. Збірник наукових статей. – Львів. – Т. 1 – С. 8–38.
2008 Археологічні пам'ятки Львова. – Львів. – 224 с.

Мацкевий Л., Козак В.

- 2009 Старожитності Дрогобицького передгір'я. – Львів–Дрогобич. – 184 с.

Мацкевий Л., Лосик М., Панахид Г.

- 2009 Питання комплексного міждисциплінарного аналізу шарів енеоліту, ранньої бронзи та ранньозалізного часу з печерного навісу Прийма I // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 80–101.

Михальчишин І.

- 1993 Список пам'яток стародавньої історії Львівської області. – Львів. – 58 с.

Мовша Т. Г.

- 1985 Взаємозв'язки Трипілля-Кукутені з синхронними культурами Центральної Європи // Археологія. – Київ. – Т. 51. – С. – 22–31.

Онищук Я.

- 2008 Археологічні пам'ятки Бродівського району Львівської області (за матеріалами Бродівського історико-краєзнавчого музею) // АДЛУ. – Львів. – Вип. 11. – С. 172–194.

Оприск В.

- 1984 Которинські городища // Матеріали до зводу пам'яток історії та культури народів СРСР по Українській РСР. – Київ. – Вип. 1. – С. 84–85.

Опрыск В., Дрогобыцкий И., Мартынов М.

- 1979 Городища у с. Которино // АО 1978 года. – Москва. – С. 379–380.

Охріменко Г.

- 1980 Нові пам'ятки культури лійчастого посуду на Волині та можливі контакти його населення з оточуючим етнокультурним середовищем // Минуле і сучасне Волині – Луцьк. – Ч. 2. – С. 100–102.

- 1980а Разведки на Волині // АО 1979 года. – Москва. – С. 320.

Охріменко Г., Склярєнко Н.

- 2006 Вивчення енеоліту та бронзового віку в міжвоєнні роки // Нариси культури давньої Волині. – Луцьк. – С. 32–40.

Охріменко В., Склярєнко Н., Охріменко Г.

- 2006 Духовна культура енеолітичного населення Волині // Нариси культури давньої Волині. – Луцьк. – С. 101–217.

Пастернак Я.

- 1937 Нові археологічні набутки Музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові за час від 1933–1936 рр. // Записки НТШ. – Т. 154 – С. 241–268.

- 1961 Археологія України. – Торонто. – 791 с.

Пелецишин М.

- 1962 Звіт про розкопки на урочищі “Чуб” біля с. Лежниця, Волинської обл. у 1962 р. // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 39 с.
- 1963 Звіт про розвідувальні археологічні розкопки в м. Винники біля Львова у 1963 р. // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 6 с.
- 1966 Поселення культури лійчастого посуду біля с. Лежниця на Волині // Археологія. – Київ. – Т. 20. – С. 146–156.
- 1971 Культура лійчастого посуду // Археологія Української РСР. Первісна археологія. – Київ. – Т. 1. – С. 231–240.
- 1974 Племена культури лійчастого посуду // Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первісного ладу). – Київ. – С. 116–129.
- 1978 Археологічні дослідження на Волині в 1977 р. Звіт про розкопки Волинсько-Дністрянської археологічної експедиції біля с. Тадані Кам’яно-Бузького р-ну Львівської обл. // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 80 с.
- 1979 Археологічні дослідження на Волині в 1978 р. Звіт про розкопки Волинсько-Дністрянської археологічної експедиції біля с. Тадані Кам’яно-Бузького р-ну Львівської обл. // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 86 с.
- 1980 Археологічні дослідження на Волині в 1979 р. Звіт про розкопки Волинсько-Дністрянської археологічної експедиції біля с. Тадані Кам’яно-Бузького р-ну Львівської обл. // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 68 с.
- 1980а Разведки и раскопки в Львовской области // АО 1979 года. – Москва. – С. 321–322.
- 1981 Исследования в Западном Побужье // АО 1980 года. – Москва. – С. 298–299.
- 1985 Археологічні дослідження на Волині в 1984 р. Звіт про розкопки та розвідки археологічної експедиції на території Сокальського р-ну Львівської обл. // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 47 с.
- 1985а Щоденник // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – С. 3.
- 1990 Племена культуры воронковидных сосудов // Археология Прикарпатья, Вольни и Закарпатья. (Энеолит, бронза и раннее железо). – Киев. – С. 35–43.
- 1993 Археологічні дослідження в м. Червонограді // Studia archaeologica. – Львів. – С. 82–83.
- 1993а Археологічні дослідження в м. Червоноград Львівської обл. // АДУ 1992 року. – Київ. – С. 110–111.
- 1994 Розкопки на горі Лисівка у Винниках // Наукові записки ЛІМ. – Львів. – Вип. 2–3. – С. 10–16.
- 1995 Поселення III тисячоліття до нашої ери на горі Жупан у Винниках // Наукові записки ЛІМ. – Львів. – Вип. 4. – С. 27–41.
- 1998 Археологічні дослідження на Львівщині в 1997 р. Звіт про розкопки в м. Винники // Фонди музею Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів. – 22 с.
- 1999 З історії племен культури лійчастого посуду в Західнобузькому Малому Поліссі // Наукові записки ЛІМ. – Львів. – Вип. 7. – С. 156–175.
- 1999а Культура лійчастого посуду // Етногенез та етнічна історія українських Карпат. – Львів. – С. 103–110.
- 1999б Нові матеріали з розкопок на горі Жупан у Винниках // Львівський археологічний вісник. – Львів. – Вип. I. – С. 181–186.
- 2000 Повідомлення про розкопки у Винниках на горі Жупан у 1998 р // АДЛУ. – Львів. – Вип. 4. – С. 5–26.
- 2004 Енеолітичне поселення Зимне в Західній Волині. – Тернопіль. – 160 с.

Пелецишин М., Заставна О.

- 1997 Посудини із зооморфними ручками з поселення біля с. Зимне на Волині // АДЛУ. – Львів. – Вип. 2. – С. 87–91.

Пелецишин Н. А., Михальчишин І. Р.

- 1978 Разведки на Буге // АО 1977 года. – Москва. – С. 370–371.

Пелецишин Н., Чайка Р.

1986 Работы в Западном Побужье // АО 1984 года. – Москва. – С. 289–290.

Ратич О.

1961 Древньоруські матеріали з розкопок 1955–1956 рр. на Замковій горі у Львові // МДАПВ. – Київ. – Вип. 3. – С. 115–127.

Свєшніков І.

1976 Довідник з археології України. Львівська область. – Київ. – 96 с.

Смішко М., Пелецишин М.

1962 Поселення культури лійчастого посуду в с. Малі Грибовичі, Львівської області // МДАПВ. – Київ. – Вип. 4. – С. 28–43.

Циглик В., Грибович Р., Гупало В., Мацкевий Л., Павлів Д., Петегурич В.

1999 Археологічні дослідження в околиці села Сіде на Прикарпатті // Львівський археологічний вісник. – Львів. – С. 191–195.

Bronicki A., Ochrimenko H., Zakościelna A.

1998 Badania weryfikacyjno-sondażowe wyżynnej osady neolitycznej na stanowisku “Grodzisko” w Zimnem, rej. Włodzimierz Wołyński (Ukraina) // APŚ. – Lublin. – Т. 3. – С. 12–29.

Cynkałowski A.

1961 Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego. – Warszawa. – 332 s.

Głosik J.

1962 Wołyńsko-Podolskie materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym museum archeologicznym w Warszawie // MS. – Wrocław–Warszawa–Kraków. – Т. 8. – С. 125–216.

Jazdowska-Król J.

1961 Osada kultury pucharów lejkowatych w Leźnicy pow. Włodzimierz Wołyński // MS. – Wrocław. – Т. 7. – С. 201–213.

Jazdzewski K.

1936 Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej. – Poznań. – 457 s.

Machnik J., Sosnowska E., Cyhyłyk V.

1997 Osada ludności kultury ceramiki sznurowej z początku III tysiąclecia przed Chr. w Side koło Sambora // Rocznik Przemyski. – Przemyśl. – Archeologia. – Т. XXXIII. – Z. 5. – С. 3–28.

Machnik J., Pawliw D., Pasterkiewicz W.

2006 Wyniki polsko-ukraińskich badań wykopaliskowych we wsi Bykiw koło Drohobycza w roku 2005 // Rocznik PAU 2005/2006. – Kraków. – С. 277–282.

Machnik J., Pasterkiewicz W., Pawliw D., Petehyrycz W.

2007 Archeologiczne badania w Bykowie koło Drohobycza i na Wysoczyźnie Wojnilowskiej, między rzeką Siwką a Lomnicą // Rocznik PAU 2006/2007. – Kraków. – С. 311–325.

Machnik J., Pasterkiewicz W., Pawliw D., Petehyrycz W., Hawiński A., Prynada I.

2009 Kolejne etapy badań polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej w dorzeczu górnego Dniestru // Rocznik PAU 2008/2009. – Kraków. – С. 287–294.

Pelisiak A.

2008 Pogranicze kultury Trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych. Stan badań // Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego. – Poznań. – С. 395–405.

Maria DANYLIV

FROM HISTORY OF EXPLORATION OF FUNNEL BEAKER CULTURE ON THE TERRITORY OF WESTERN UKRAINE

The article is dedicated to researches of Funnel Beaker culture on the territory of Western Ukraine which has a more than centenary history. Results of archaeological excavations and surveys are presented; situation with stage of investigation of monuments is analyzed. Detailed map of settlements, burial complexes and hoards in examined region is made.